

Ένα μοντέλο αναφοράς της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης μέσα από την περίπτωση του Βρετανικού Ανοικτού Πανεπιστημίου: μια ιστορική - κοινωνιολογική προσέγγιση

Γεράσιμος ΚΟΥΣΤΟΥΡΑΚΗΣ
Λέκτορας Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.
Πανεπιστημίου Πατρών

Αντώνης ΛΙΟΝΑΡΑΚΗΣ
Επίκουρος Καθηγητής
Ελληνικού Ανοικτού Παν/μίου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος της εργασίας αυτής είναι η προσέγγιση της ανάπτυξης της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης μέσα από την περίπτωση του Βρετανικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (OU/UK). Τα συμπεράσματά μας συνοψίζονται στα εξής: • Για την ίδρυση του OU/UK (1969) κυρίαρχη υπήρξε η πολιτική διάσταση, καθώς οικοδομήθηκε μέσα από τη δράση συγκεκριμένων προσωπικοτήτων του εργατικού κόμματος. • Με την ίδρυση του OU/UK έγινε προσπάθεια να εφαρμοστούν: η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου, η ισότητα των πολιτών στη μόρφωση, η ανοικτότητα του πανεπιστημίου στην κοινωνία και η ανοικτότητα σε νέες επιστημονικές απόψεις. • Η προώθηση ριζοσπαστικών κοινωνιολογικών απόψεων τη δεκαετία του 1970 από τα προγράμματα σπουδών του OU/UK, που αποτέλεσαν και κριτική στον κυρίαρχο δομολειτουργικό προσανατολισμό της εκπαίδευσης, έφεραν το ίδρυμα σε αντιπαράθεση με τη Συντηρητική κυβέρνηση της Θάσερ. Ωστόσο αυτό συνέχισε να αναπτύσσεται επεκτείνοντας τις εκπαιδευτικές του δραστηριότητες και στο εξωτερικό. • Με την ίδρυση και ανάπτυξη του OU/UK δημιουργείται ένα ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό μοντέλο, που μέχρι σήμερα εμφανίζεται ως ένα από τα πρότυπα παροχής εκπαίδευσης από απόσταση.

ABSTRACT

The aim of this work is to create an approach of the development of open and distance learning with the case of the Open University /UK. Our results are focused on the following matters: for the creation of the OU/UK there was a fundamental political dimension, as it was built through the action of some specific personalities of the labor party. When the OU/UK was established there was a try to apply the theory of human capital, the access of all citizens to education, the openness of the University to the community and the openness to new scientific approaches. The new radical and sociological views during the 70s in the new OU programmes brought the Institution in a contradiction with the conservative government. However the OU continued to develop by expanding its educational activities abroad. Together with the beginning and development of the OU there is a complete educational model which until today it is one of the most innovator examples of distance learning.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο J. Daniel, αντιπρύτανης του Βρετανικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (OU/UK) κατά την επέτειο των 25 ετών από την ίδρυση του συγκεκριμένου ιδρύματος, υποστήριξε ότι:

«Το καλοκαίρι του 1970 μια πρώτη στρατιά 25.000 φοιτητών έγινε δεκτή σε ένα καινούργιο πανεπιστήμιο. Οι φοιτητές αυτοί αναλάμβαναν έναν κίνδυνο με την εγγραφή τους στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Επρόκειτο για έναν θεσμό που δεν είχε δοκιμαστεί και οι ριζοσπαστικές καινοτομίες της ελεύθερης πρόσβασης και των αρχών της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με τη χρήση πολυμέσων, που είχε εισαγάγει το νέο πανεπιστήμιο, είχαν προκαλέσει αντιπαράθεσεις και σκεπτικισμό στους πολιτικούς και εκπαιδευτικούς κύκλους. Τώρα όμως, μια γενιά μετά, μπορούμε να πούμε ότι οι τολμηροί αυτοί φοιτητές πρωτοστάτησαν στην **πιο σημαντική καινοτομία της εποχής τους** [η έμφαση δική μας]» (Βλ. Daniel όπως παρατίθεται στο Keegan, 2000, σελ. 23).

Το OU/UK απετέλεσε πράγματι έναν καινοτόμο θεσμό όσον αφορά την προώθηση της διαβίου εκπαίδευσης και την εφαρμογή στην πράξη της δεύτερης εκπαιδευτικής ευκαιρίας.

Δηλαδή της παροχής της δυνατότητας για σπουδές στους ενήλικους που το επιθυμούν και οι οποίοι είχαν, κατά το παρελθόν, αποκλειστεί από το μορφωτικό αγαθό για διάφορους λόγους όπως λ.χ. τα γεωγραφικά και οικονομικά εμπόδια, οι οικογενειακές και εργασιακές δεσμεύσεις -συνθήκες - υποχρεώσεις, η αποτυχία εισαγωγής σε ένα τριτοβάθμιο ίδρυμα με το σύστημα των συμβατικών εξετάσεων. Το διεθνές κύρος του ΟΥ/UK φανερώνεται μέσα από δύο παραμέτρους. Πρώτον, αποτέλεσε μοντέλο όσον αφορά τις διαστάσεις της οργάνωσης, λειτουργίας και ανάπτυξης των εξ αποστάσεως διδακτικών δραστηριοτήτων. Γι' αυτό και πολλά από τα Ανοικτά Πανεπιστήμια, που ιδρύθηκαν στον ευρωπαϊκό χώρο, όπως είναι και το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, προσπάθησαν σε κάποιο βαθμό να το μιμηθούν. Και δεύτερον, ο όρος «Ανοικτό Πανεπιστήμιο» που, ουσιαστικά, εισήχθη από το ΟΥ/UK υιοθετήθηκε κι από άλλα ιδρύματα, τα οποία θα ήταν σωστότερο να αποκαλούνται «πανεπιστήμια παροχής εξ αποστάσεως διδασκαλίας» (Keegan & Rumble, 1982, σελ. 12), διότι λειτουργούν με περιορισμούς που αντίκεινται στην έννοια της «ανοικτότητας».

Στόχος της εργασίας αυτής είναι η προσέγγιση, από ιστορική και κοινωνιολογική άποψη, του μοντέλου ανάπτυξης και εξέλιξης της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης μέσα από την περίπτωση του Βρετανικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.

2. Η ΠΟΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΟΥ/UK: ΤΟ ΣΚΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΓΚΑΙΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Θεμελιακό στοιχείο για την προσέγγιση και την κατανόηση κάθε κοινωνικού φαινομένου, σύμφωνα με τον Weber (1964), αποτελεί η εστίαση του ενδιαφέροντος στις ενέργειες των ατόμων, που δραστηριοποιούνται σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο. Η κατανόηση και η εξήγηση των εκπαιδευτικών πραγμάτων προωθείται μέσα από τη συμπλοκή δύο διαστάσεων: α) της προθετικής δράσης των ανθρώπων και β) των δομικών συνθηκών του κοινωνικο-οικονομικού, πολιτικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος (Giddens, 1984). Η τελευταία διάσταση είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτική και επιβοηθητική όσον αφορά την ανάλυση των κοινωνικών και συνακόλουθα των εκπαιδευτικών φαινομένων στην περίπτωση που αυτά ειδωθούν στην ιστορική τους προοπτική (Giddens, 1986 και 1997). Συνεπώς, θεωρούμε ότι σημαντική για την εξέλιξη των κοινωνικών πραγμάτων είναι η συμβολή της ανθρώπινης προσωπικότητας, καθώς αυτή μπορεί να εκφράσει και να ερμηνεύσει τις υπάρχουσες ιδέες, τα κοινωνικά αλλά και τα ιστορικά δεδομένα μιας συγκεκριμένης ιστορικής συγκυρίας. Δηλαδή οι άνθρωποι κινούμενοι μέσα στους δομικούς περιορισμούς του κοινωνικού τους πλαισίου μπορούν να δημιουργήσουν την ιστορία τους (Giroux, 1983). Και εδώ χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των προσπαθειών διαμόρφωσης και θεμελίωσης του Βρετανικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.

Για τη σύλληψη και την προώθηση στη Μεγάλη Βρετανία της ιδέας για την ίδρυση ενός τριτοβάθμιου ιδρύματος, το οποίο να έχει ως κύριο και αποκλειστικό του έργο την παροχή εκπαίδευσης από απόσταση σε όλους τους πολίτες, που θα το επιθυμούσαν, κυρίαρχη αναδεικνύεται η πολιτική δομή. Αυτή δραστηριοποιείται μέσα από το Εργατικό Κόμμα, που τόσο ως αντιπολίτευση όσο και ως κυβέρνηση (από το 1964 μέχρι το 1979) εξέφρασε και διαμόρφωσε τις ιδέες εκείνες, που οδήγησαν στην ίδρυση και λειτουργία του ΟΥ/UK. Ενός πανεπιστημίου που διαφοροποιείται σημαντικά από τα συμβατικά πανεπιστήμια.

Εξάλλου, στην έννοια του «ανοικτού πανεπιστημίου» ενδέχεται να υπάρχουν και να εκφράζονται διαφορετικές θεωρητικές και πολιτικές απόψεις. Δηλαδή, λ.χ., επιδιώκεται η προώθηση της ισότητας ευκαιριών ή μόνο η απόκτηση των αναγκαίων γνώσεων και δεξιοτήτων που έχει ανάγκη η αγορά εργασίας; Κι ακόμη, τελικός στόχος είναι η οικοδόμηση μιας δημοκρατικής κοινωνίας ή μιας κοινωνίας της γνώσης; Το ΟΥ/UK μπορεί να γίνει αντιληπτό (Filiprakou, 2005): α) ως προϊόν μιας συγκεκριμένης κοινωνίας, καθώς αναδύεται μέσα σ' ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο, και β) μέσα από την αμφισημία του όρου «ανοικτότητα». Η έννοια, δηλαδή, αυτή μπορεί να εκφράζει τόσο μια κοινωνική ανάγκη για το άνοιγμα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στους πολίτες, όσο και για το άνοιγμα σε νέες ιδέες και επιστημονικές απόψεις, που είναι ενδεχόμενο ν' αντιμετωπίζονταν με σκεπτικισμό, καχυποψία ή/και απορριπτική διάθεση κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970 από τα παραδοσιακά πανεπιστήμια.

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε σε εκείνους τους παράγοντες του ιστορικο-κοινωνικού περιβάλλοντος, που θεωρούμε ότι συνέβαλαν στη διαμόρφωση των αναγκαίων συνθηκών για την ανάδυση της ιδέας της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης μέσα από την οντότητα του ΟΥ/UK:

Το Εργατικό Κόμμα:

Το Εργατικό Κόμμα υπήρξε η κυρίαρχη πολιτική δύναμη στη Βρετανία, που εξέφρασε και προώθησε με την πολιτική του κατά την περίοδο μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο την ιδεολογία της αλλαγής στην εκπαίδευση με στόχους την προώθηση της ισότητας ευκαιριών και της άμεσης ή ελεύθερης πρόσβασης στη μάθηση. Έτσι, από το 1947 η εργατική κυβέρνηση, που τότε ανήλθε στην εξουσία, προχώρησε αρχικά στη θεσμοθέτηση της δωρεάν παιδείας ως μιας πρώτης προσπάθειας για την ανταπόκριση της Βρετανίας στα δεδομένα της μεταπολεμικής κοινωνικο-οικονομικής και πολιτικής εσωτερικής και διεθνούς συγκυρίας. Πρόκειται για μια προσπάθεια που συνδεόταν με τον αναπτυξιακό οικονομικό προσανατολισμό, τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και την οικοδόμηση του Κράτους Πρόνοιας (Ράσης, 2004). Μάλιστα, οι παρεμβάσεις των Εργατικών εντοπίζονται (Blackledge & Hunt, 2000): α) στην επίτευξη προόδου και αλλαγών στα εκπαιδευτικά ζητήματα μέσω της κρατικής πολιτικής, και β) στη φροντίδα για την αύξηση της πρόσβασης των πολιτών στην εκπαίδευση. Οι επιλογές, συνεπώς, του Εργατικού Κόμματος συνδέονται με την προώθηση εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων από τα «πάνω» με στόχο την προώθηση της ισότητας ευκαιριών στην εκπαίδευση μέσα από τη στήριξη του δημόσιου σχολείου, γεγονός που αναμενόταν να ωφελήσει την εργατική τάξη. Γι' αυτό κι επιχειρήθηκε η αύξηση του ορίου ηλικίας για την υποχρεωτική εκπαίδευση στα 16 χρόνια, μέσα από το θεσμό των «ενιαίων» (comprehensive) σχολείων και τη διεύρυνση της ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης με την παροχή περισσότερων θέσεων για σπουδές.

Η συναίνεση στην πολιτική του Εργατικού κόμματος:

Οι πολιτικές ιδέες και οι πολιτικές παρεμβάσεις του Εργατικού Κόμματος φαίνεται ότι διέθεταν την συναίνεση και την αποδοχή της εργατικής τάξης, των εκπαιδευτικών και μερίδας της επιστημονικής κοινότητας. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι η συγκεκριμένη πολιτική παράταξη για τη διαμόρφωση της πολιτικής της στηρίχθηκε στα πορίσματα κοινωνιολογικών ερευνών, τα οποία φανέρωναν την ύπαρξη ανισότητας στην εκπαίδευση, όπως συνέβηκε με την περίπτωση θέσπισης του ενιαίου σχολείου (Blackledge & Hunt, 2000). Μάλιστα, σημαντικές έρευνες που επηρέασαν τη διαμόρφωση της Βρετανικής εκπαιδευτικής πολιτικής ήταν αυτές του Glass (1954) και των Floud, Halsey και Martin (1957), που αναφέρονταν στη διαφορετικότητα των εκπαιδευτικών ευκαιριών ανάλογα με την ταξική προέλευση των μαθητών. Ακόμη, σημαντικοί κοινωνιολόγοι, όπως ο M. Young και ο A. Crosland, συμμετείχαν ως ερευνητές ή διανοούμενοι στις διαδικασίες διαμόρφωσης των ιδεολογικών και πολιτικών θέσεων και προσανατολισμών του Εργατικού Κόμματος (Shelton, 2001). Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 μέσα από την εκπαιδευτική πολιτική των Εργατικών ο κλάδος των εκπαιδευτικών αναβαθμίστηκε καθώς του αναγνωρίστηκε ειδικός ρόλος για τη διαμόρφωση του αναλυτικού προγράμματος και των διδακτικών πρακτικών των σχολείων στα οποία εργάζονταν (Centre for Contemporary Cultural Studies, 1981).

Τα κυρίαρχα ιδεολογικά ρεύματα της μεταπολεμικής περιόδου για την εκπαίδευση:

Οι κυρίαρχες ιδέες του τεχνολογικού λειτουργισμού, που εκφράστηκαν μέσα από τις αναπτυξιακές εκσυγχρονιστικές θεωρίες και τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου, ήταν αποδεκτές από το Εργατικό Κόμμα και έγινε προσπάθεια να εφαρμοστούν μέσα από την ίδρυση του Ανοικτού Πανεπιστημίου (Κουστουράκης & Παναγιωτακόπουλος, 2000; Kuebart, 1987; Λιοναράκης, 1998). Έτσι η εκπαίδευση θεωρήθηκε ως ένα είδος επένδυσης, που θα μπορούσε να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη. Γι' αυτό υπήρξε η αύξηση των δαπανών για την παιδεία με στόχο την προώθηση μέτρων για την αντιμετώπιση της εκπαιδευτικής ανισότητας και την αύξηση της πρόσβασης των πολιτών στην εκπαίδευση. Γεγονός που αναμενόταν ότι θα βοηθούσε στην αξιοποίηση των ικανών, στη μείωση της φτώχειας, στη δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος και στην τεχνολογική πρόοδο (Καζαμίας, 1992; Karabel & Halsey, 1977; Schultz, 1961; Φραγκουδάκη, 1985). Οι ιδέες αυτές, λοιπόν, θεωρήθηκαν από τους Εργατικούς πολιτικούς ως συμβατές με τους στόχους του κόμματός τους, γεγονός που τους οδήγησε στη θεώρηση της εκπαίδευσης ως επένδυσης για το μέλλον (οικονομικό στόχος) και ως μέσου για την ανάπτυξη των ατομικών δυνατοτήτων και ικανοτήτων των μαθητών (ανθρωπιστικός στόχος) (Centre for Contemporary Cultural Studies, 1981). Το γεγονός αυτό συνδυάστηκε με το γενικότερο αίτημα προς την κυβέρνηση για την παραγωγή καλύτερων και περισσότερων τεχνολόγων και επιστημόνων (Gorbutt, 1970; Young, 1998). Η δημιουργία, λοιπόν, του Ανοικτού Πανεπιστημίου στη Βρετανία προβλήθηκε σαν μια καθαρά πολιτική πράξη, που επεδίωκε συνειδητά την προώθηση και εφαρμογή της ισότητας εκπαιδευτικών ευκαιριών με κύριο και βασικό στόχο το να ωφελήσει προπάντων τους πολίτες με εργατικό κοινωνικο-οικονομικό status (Perry, 1976).

Η εμπειρία και οι απόψεις για την εξ αποστάσεως διδασκαλία, την εκπαίδευση ενηλίκων και τη χρήση της τεχνολογίας στη Βρετανική εκπαίδευση:

Η αναγκαιότητα για την εκπαίδευση και κατάρτιση των ενηλίκων είχε εκφραστεί στη Βρετανία κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα από επίσημους φορείς όπως το Βρετανικό Ινστιτούτο Εκπαίδευσης Ενηλίκων (British Institute of Adult Education) και η Επιτροπή Εκπαίδευσης Ενηλίκων του Συμβουλίου Εκπαίδευσης (Adult Education Committee of the Board of Education). Άλλωστε οι δύο αυτοί φορείς είχαν συνεργαστεί κατά το παρελθόν, όπως συνέβη το 1924 με την επιδίωξη της αξιοποίησης της τεχνολογίας αιχμής της εποχής εκείνης προκειμένου να προωθήσουν τον κοινό τους στόχο, που ήταν ακριβώς η παροχή μετασχολικών εκπαιδευτικών ευκαιριών κατάρτισης στους ενήλικους Βρετανούς πολίτες (Shelton, 2001). Πιο συγκεκριμένα, τότε δημιούργησαν με τη συνεργασία του BBC μιας σειράς ομιλιών για την υποστήριξη αντίστοιχου έντυπου υλικού, το οποίο διανεμήθηκε σε ενηλίκους με στόχο την εκπαίδευση κι επιμόρφωσή τους. Επίσης, είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι λίγο αργότερα ο J.S. Stobart (1926) πρότεινε την εξέταση της δυνατότητας για τη δημιουργία ενός «καλωδιακού / ασύρματου πανεπιστημίου» (wireless university) (Perry, 1976). Στο πλαίσιο της Βρετανίας υπήρξαν εκπαιδευτικά ιδρύματα, μεταξύ των οποίων τα Πανεπιστήμια Λονδίνου, Ιρλανδίας και St Andrews, που είχαν χρησιμοποιήσει κατά τον 19^ο και 20^ο αι. τη μέθοδο της εξ αποστάσεως διδασκαλίας (αλληλογραφία και ραδιοφωνικά προγράμματα) για την υποστήριξη των εκπαιδευτικών τους δραστηριοτήτων (Bell & Tight, 1993). Συνεπώς, στο Βρετανικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο εφαρμόστηκαν προϋπάρχουσες ιδέες για την εκπαίδευση ενηλίκων, ενώ το ίδιο το ίδρυμα μπορεί να θεωρηθεί και ως ο καρπός της πίεσης, που ασκήθηκε από το Κίνημα Εκπαίδευσης Ενηλίκων στην Εργατική κυβέρνηση (Ράσης, 2004). Επίσης, στο ΟΥ/UK υιοθετήθηκαν και αναπτύχθηκαν οι γνωστές από το παρελθόν μέθοδοι της παροχής εξ αποστάσεως διδασκαλίας, που συνδυάστηκαν με την αξιοποίηση των τεχνολογιών αιχμής της δεκαετίας του 1960 προκειμένου να υποστηριχθούν τα εκπαιδευτικά προγράμματα του ιδρύματος. Άλλωστε, από τις αρχές της συγκεκριμένης δεκαετίας υπήρξαν συζητήσεις από την πλευρά του συντηρητικού Υπουργού Παιδείας και του BBC, ως κρατικού ραδιοτηλεοπτικού φορέα, για τη διερεύνηση των προοπτικών δημιουργίας ενός «Κολεγίου του Αέρα» (College of the Air). Κι αυτό ως αποτέλεσμα των απόψεων που τότε διατυπώνονταν για την αξιοποίηση του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης στην παροχή σπουδών από απόσταση από διανοούμενους κι από συγκεκριμένους φορείς, όπως η Ανεξάρτητη Αρχή Τηλεόρασης (Independent Television Authority - ITA) και η Επιτροπή Robbins. Η τελευταία είχε συσταθεί το 1961 για να μελετήσει τη Βρετανική τριτοβάθμια εκπαίδευση και να προτείνει αλλαγές (Ferguson, 1975; Perry, 1976; Shelton, 2001). Η Έκθεση της Επιτροπής Robbins, που παρουσιάστηκε τον Οκτώβριο 1963, δρομολόγησε την επέκταση της Ανώτατης Εκπαίδευσης στη Βρετανία και την προσπάθεια μετασχηματισμού της από ελιτίστικη σε μαζική, όπως συνέβηκε με την περίπτωση του ΟΥ/UK. Έτσι, μέσα από την προώθηση της ιδέας για την επέκταση της ισότητας ευκαιριών στην εκπαίδευση θα υπήρχε η προσδοκία για την εφαρμογή της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου στην πράξη και την εξασφάλιση κοινωνικής ειρήνης (Ράσης, 2004).

Οι σημαντικές προσωπικότητες:

Η γένεση και η εξέλιξη της ιδέας του Ανοικτού Πανεπιστημίου οφείλεται στη δράση δύο προσώπων, που κατανόησαν και εξέφρασαν σε πρακτικό επίπεδο τις ανάγκες και τα ζητούμενα της εποχής τους. Πρόκειται για τον ηγέτη, αρχικά, του Εργατικού Κόμματος και κατοπινό Πρωθυπουργό Harold Wilson, που διατύπωσε και πρόβαλλε τη συγκεκριμένη ιδέα και την Jennie Lee, την οποία ο ίδιος διόρισε προκειμένου να εργαστεί και να διαμορφώσει την ιδέα του Ανοικτού Πανεπιστημίου σε υλοποιήσιμο στόχο.

Η ιδέα του Ανοικτού Πανεπιστημίου γεννήθηκε το Πάσχα του 1963 στο σπίτι του Wilson κατά τη συζήτησή του με τα στελέχη του Εργατικού Κόμματος (MacArthur, 1974). Για τη διαμόρφωση της ιδέας αυτής λήφθηκαν υπόψη η περιρρέουσα ατμόσφαιρα στη Βρετανία για την εξ αποστάσεως διδασκαλία, οι πιέσεις για αύξηση της παροχής εκπαιδευτικών ευκαιριών τόσο από το Κίνημα της Εκπαίδευσης Ενηλίκων όσο κι από τη ριζοσπαστική πτέρυγα του Εργατικού Κόμματος, η δυνατότητα αξιοποίησης της ραδιοτηλεοπτικής τεχνολογίας μέσα από τη συνεργασία με το BBC και οι προσωπικές εμπειρίες του Wilson από τις επισκέψεις του στη Σοβιετική Ένωση. Εκεί διαπίστωσε ότι ένα μεγάλο μέρος των επιστημόνων τεχνολογικών ειδικοτήτων (όπως λ.χ. Μηχανικοί) είχαν αποκτήσει το πτυχίο τους μέσα από το συνδυασμό της εξ αποστάσεως διδασκαλίας (αλληλογραφία υποστηριζόμενη από ραδιοφωνικά προγράμματα) και του συμβατικού τρόπου σπουδών στα παραδοσιακά πανεπιστήμια (παρακολούθηση μαθημάτων κατά το τελευταίο έτος στο

πανεπιστήμιο της Μόσχας). Έτσι, στις 8 Σεπτεμβρίου 1963 ο Wilson μιλώντας στη Γλασκόβη διατύπωσε την πρόταση για την ίδρυση ενός «Ραδιοηλεκτρονικού Πανεπιστημίου» (University of the Air). Σε αυτό θα γινόταν προσπάθεια για το συνδυασμό του Σοβιετικού παραδείγματος και της χρησιμοποίησης οπτικής διδακτικής βοήθειας (Shelton, 2001). Δηλαδή θα επρόκειτο για ένα ίδρυμα με εθνική εμβέλεια στο οποίο θα προσφέρονταν σπουδές με αλληλογραφία και που θα υποστηρίζονταν με ραδιοηλεκτρονικό υλικό από το BBC. Και μέσα από τον τρόπο λειτουργίας του ιδρύματος αυτού θα γινόταν προσπάθεια για την ανάπτυξη μιας κοινωνίας δημοκρατικής, όπου όλοι οι ενήλικοι πολίτες θα είχαν το δικαίωμα και τη δυνατότητα πρόσβασης στη γνώση. Το 1964 οι απόψεις του Wilson για το «Ραδιοηλεκτρονικό Πανεπιστήμιο» εντάχθηκαν στο επίσημο Πρόγραμμα του Εργατικού Κόμματος (Labour Manifesto) για τις εκλογές του Οκτωβρίου του ίδιου έτους. Μετά την επικράτηση των Εργατικών στις εκλογές ο Wilson ανέθεσε την αποκλειστική ευθύνη της προώθησης του έργου της ίδρυσης του πανεπιστημίου, που στοχαζόταν, στην Jennie Lee. Επρόκειτο για τον κατάλληλο άνθρωπο, που θα εργαζόταν σκληρά για την υλοποίηση της συγκεκριμένης ιδέας καθώς διακρινόταν από τη σθεναρότητα του χαρακτήρα της. Γι' αυτό και δεν θα επηρεαζόταν από κανενός είδους σκεπτικισμό και δεν θα υπέκυπτε στις αντιστάσεις, στις αντιδράσεις και στις πιέσεις των αντιπάλων της ιδέας του Ανοικτού Πανεπιστημίου, ακόμη κι αν αυτές προέρχονταν από τις τάξεις του Εργατικού Κόμματος (Shelton, 2001).

3. Η ΓΕΝΕΣΗ ΤΟΥ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟΥ ΑΝΟΙΚΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ

Από την ανάλυση που προηγήθηκε γίνεται σαφές ότι για τη διαμόρφωση των θέσεων του Εργατικού Κόμματος για την εκπαίδευση, γεγονός που οδήγησε και στη θέσπιση του Βρετανικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, υπήρξε σύμπλευση των εκπαιδευτικών και σημαντικής μερίδας της επιστημονικής κοινότητας (παιδαγωγοί – κοινωνιολόγοι που πίστευαν στην ισότητα ευκαιριών ή/και εμφορούνταν από σοσιαλιστικές ιδέες), ενώ αξιοιοποιήθηκαν και οι προϋπάρχουσες εμπειρίες για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Ακόμη, το όλο σκηνικό διαμορφώθηκε από τη δράση, σε καθοριστικά σημεία της μεταπολεμικής ιστορικής συγκυρίας, των Harold Wilson και Jennie Lee. Μάλιστα, μετά την εκλογική νίκη των Εργατικών το βάρος για την υλοποίηση της υπόθεσης του Ανοικτού Πανεπιστημίου έπεσε στην Lee. Αυτή προκειμένου να κατανοήσει καλύτερα τις ιδέες του Wilson επισκέφτηκε τη Μόσχα για να γνωρίσει το Σοβιετικό μοντέλο από κοντά και το Σικάγο, όπου ήταν η έδρα της Εταιρείας που παρήγαγε την Εγκυκλοπαιδεία Μπριτάνικα. Στην τελευταία περίπτωση επιθυμούσε να διερευνήσει την προοπτική παραγωγής διδακτικών ταινιών, που θα μπορούσαν ν' αξιοποιηθούν από το νέο θεσμό (Shelton, 2001). Επίσης, η Lee ήλθε σε διαπραγματεύσεις με τους παραγωγούς του BBC προκειμένου να εκτιμηθεί το κόστος παραγωγής διδακτικών προγραμμάτων για το υπό ίδρυση πανεπιστήμιο.

Η ιδέα για την ίδρυση ενός «Ραδιοηλεκτρονικού Πανεπιστημίου» (University of the Air), όπως πρωτοδιατυπώθηκε από τον Wilson, αντιμετώπιστηκε με πολύ σκεπτικισμό και εχθρότητα. Οι πιέσεις για την μη υλοποίηση ενός τέτοιου θεσμού προέρχονταν τόσο από την πλευρά του Συντηρητικού κόμματος, που είχε προτείνει τη δημιουργία «Ραδιοηλεκτρονικού Κολεγίου», κι από τον τύπο, όσο κι από μέλη του υπουργικού συμβουλίου, που είχαν στη διάθεσή τους τη συγκεκριμένη πρόταση της προηγούμενης Συντηρητικής κυβέρνησης. Ωστόσο, η Lee αντιστάθηκε στις πιέσεις αυτές. Επίσης, απέρριψε την ιδέα για τη δημιουργία ενός Ραδιοηλεκτρονικού Κολεγίου, καθώς γι' αυτήν η όλη προσπάθεια θα έπρεπε να καταλήξει στην ίδρυση πανεπιστημίου, που θα προσέφερε ακαδημαϊκά πτυχία αναγνωρισμένου κύρους. Δηλαδή σύμφωνα με τη Lee δεν επρόκειτο να γίνει κανενός είδους συμβιβασμός όσον αφορά τα ακαδημαϊκά στάνταρτ λειτουργίας του υπό δημιουργία ιδρύματος. Και όπως χαρακτηριστικά σημειώνει η ίδια το Φεβρουάριο του 1966 (White Paper, *A University of the Air*): «Δεν μπορεί να μπει ζήτημα προσφοράς στους φοιτητές ενός εκπαιδευτικού προϊόντος κατώτερου σε ποιότητα από ότι προσφέρουν τα άλλα πανεπιστήμια. Κάτι τέτοιο θα απειλούσε το συνολικό σκοπό της προσπάθειας αυτής. Το status του ιδρύματος θα προσδιορίζεται από την ποιότητα της διδασκαλίας του» (MacArthur, 1974, σελ. 6). Ακόμη, ενδεικτική της πορείας και των δυσκολιών για το ξεκίνημα της προσπάθειας για την επεξεργασία της ιδέας του Ανοικτού Πανεπιστημίου είναι η ακόλουθη τοποθέτηση της Lee:

«Το Σεπτέμβριο του 1967 το υπουργικό συμβούλιο πήρε την κρίσιμη απόφαση να οριστεί μια Επιτροπή Σχεδιασμού για το Ανοικτό Πανεπιστήμιο, χωρίς να υπάρχει ακόμη ξεκάθαρη εξήγηση της υποχωρητικότητας που έδειξαν εκείνη τη στιγμή όσοι αντιδρούσαν. Ίσως η επιμονή μου να είχε εξαντλήσει τους αντιπάλους του. Ίσως το υπουργικό συμβούλιο να

είχε αντιληφθεί επιτέλους ότι ο πρωθυπουργός Wilson δεν επρόκειτο να θυσιάσει το πανεπιστήμιο παρά τις όποιες αναγκαίες περικοπές που θα αναγκαζόταν να κάνει σε άλλους τομείς. Έτσι, παρά το γεγονός ότι ο Τύπος ήταν εναντίον μας, το υπουργικό συμβούλιο ήταν αδιάφορο ή εχθρικό και η αντιπολίτευση εντελώς εχθρική, διέθετα μιας πρώτης τάξης επιτροπή ανωτάτου επιπέδου. Όσο καιρό συνεδρίαζε η επιτροπή ήμουν υποχρεωμένη να υφίσταμαι ειρωνικά σχόλια και σαρκασμούς στη Βουλή των Κοινοτήτων, ενώ συγχρόνως προσπαθούσα να κερδίσω την υποστήριξη των διαφόρων κυβερνητικών στελεχών, ώσπου το Ανοικτό Πανεπιστήμιο του Ηνωμένου Βασιλείου, **το μεγαλύτερο εκπαιδευτικό δημοκρατικό πείραμα του 20^{ου} αιώνα**, έγινε πραγματικότητα και άνοιξε τους δρόμους της ελεύθερης πρόσβασης του κόσμου στην Παιδεία σε μια συντηρητική Αγγλία» (Rumble & Harry, 1982).

Τελικά, το Βρετανικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο ιδρύθηκε το 1969 με Βασιλικό Διάταγμα ως ανεξάρτητο Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα υπό την εποπτεία του Βρετανικού κράτους, έχοντας εθνική εμβέλεια. Το ΟΥ/UK στεγάστηκε σε δικές του εγκαταστάσεις στο Milton Keynes βόρεια του Λονδίνου, διαθέτει ξεχωριστή διοίκηση, δικό του ακαδημαϊκό προσωπικό το οποίο καταρτίζει τα προγράμματα σπουδών του σε συνεργασία με τον Vice-Chancellor του ιδρύματος. Η έναρξη της λειτουργίας του έγινε το 1971 με περίπου 19.500 ενήλικους φοιτητές ηλικίας μεταξύ 21 και 50 ετών (BIS, 1973). Το γεγονός αυτό αποτελούσε μια σημαντική προσπάθεια για τη διεύρυνση των μορφωτικών επιλογών των ενηλίκων πολιτών και την προώθηση της ισότητας με απώτερο στόχο τη δημιουργία μιας δημοκρατικής κοινωνίας (Filippakou, 2005; Young, 1998).

Ο Λόρδος Crowther, που υπήρξε ο πρώτος Chancellor του ΟΥ/UK, ερμήνευσε την έννοια της «ανοικτότητας» στο συγκεκριμένο ίδρυμα μέσα από τις ακόλουθες τέσσερις διαστάσεις (Tunstall, 1974): ανοικτότητα στους ανθρώπους με την προσφορά περισσότερων ευκαιριών για μάθηση, ανοικτότητα – ευελιξία όσον αφορά τους χώρους σπουδών-μελέτης, ανοικτότητα σε εκπαιδευτικές μεθόδους και ανοικτότητα σε νέες ιδέες

Η προσπάθεια για την εφαρμογή από το ΟΥ/UK της «ανοικτότητας στους ανθρώπους» φανερώνεται από το γεγονός ότι οι πρώτοι φοιτητές του γράφτηκαν πληρώνοντας λιγότερα δίδακτρα απ' ό,τι εάν φοιτούσαν σε ένα συμβατικό Βρετανικό Πανεπιστήμιο (BIS, 1973), ενώ δεν εφαρμόστηκε καμία από τις ακαδημαϊκές προϋποθέσεις εισόδου, που υπήρχαν στο συμβατικό τριτοβάθμιο σύστημα. Μάλιστα, σύμφωνα με τα στοιχεία του Woodley (1979) συνάγεται στο ΟΥ/UK ευνοήθηκαν ιδιαίτερα οι φοιτητές από τις μη προνομιούχες κοινωνικά και πολιτιστικά ομάδες, καθώς αυτοί κατόρθωναν να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους με τη λήψη του πρώτου τους πτυχίου. Η επιτυχία του εγχειρήματος του ΟΥ/UK υπήρξε γρήγορη και αποδίδεται (Keegan, 2000): στην πολιτική της ηγεσίας του ιδρύματος, στη μελέτη των αναγκών των φοιτητών του, στην προσέλκυση ενηλίκων φοιτητών και στην ανάπτυξη τομέων σπουδών, που δεν καλύπτονταν από τα συμβατικά πανεπιστήμια. Και όπως σημειώνει ο Perry, που υπήρξε αντιπρύτανης του ιδρύματος, τα πτυχία του ΟΥ/UK είχαν κύρος, γεγονός που αποδεικνύεται από την ποιότητα των προγραμμάτων σπουδών του κι από την αποδοχή των αποφοίτων του από άλλα Βρετανικά πανεπιστήμια για την πραγματοποίηση μεταπτυχιακών σπουδών. Παρόλα αυτά δεν έλειψε η συναισθηματική αντίδραση μερίδας καθηγητών παραδοσιακών πανεπιστημίων, όπου αντιμετώπισαν το ΟΥ/UK με σκεπτικισμό και απορριπτική διάθεση λόγω της αντικατάστασης του παραδοσιακού τρόπου με εξ αποστάσεως μεθόδους διδασκαλίας (για τις συγκεκριμένες απόψεις του Perry βλ. στο Keegan, 2000).

Η διάσταση της ανοικτότητας στο χώρο μπορεί να γίνει κατανοητή μέσα από τον τρόπο οργάνωσης και παροχής του διδακτικού έργου του ΟΥ/UK. Πιο συγκεκριμένα, αντί του δασκαλοκεντρικού συστήματος των παραδοσιακών πανεπιστημίων υιοθετήθηκε το μαθητοκεντρικό σύστημα, όπου η έμφαση δόθηκε στην ανεξάρτητη μάθηση από την πλευρά του φοιτητή. Ο τελευταίος μελετά το εκπαιδευτικό υλικό στο δικό του χώρο και ανάλογα με το χρόνο, που διαθέτει. Γεγονός που συνεπάγεται την υπέρβαση των γεωγραφικών, των επαγγελματικών και οποιασδήποτε άλλης υφής εμποδίων, τα οποία αντιμετωπίζει ένας φοιτητής που επιθυμεί να σπουδάσει στα συμβατικά ΑΕΙ.

Η ανοικτότητα στις εκπαιδευτικές μεθόδους και τον τρόπο σπουδών σχετίζεται πρώτιστα με τον διαφορετικό τρόπο λειτουργίας του ΟΥ/UK σε σύγκριση με τα συμβατικά Βρετανικά πανεπιστήμια. Κι αυτό διότι αντί του συστήματος των εξαμήνων υιοθετήθηκε το αρθρωτό σύστημα (modules) όπου τα διάφορα προγράμματα σπουδών διαρκούσαν ένα ολόκληρο ημερολογιακό έτος, που ξεκινούσε τον Ιανουάριο και έληγε το Νοέμβριο με τις τελικές εξετάσεις (Tunstall, 1974). Στο αρθρωτό σύστημα η Θεματική Ενότητα (Θ.Ε.) αποτελεί τη λειτουργική μονάδα και σχεδιάζεται για να καλύπτει την ύλη ενός γνωστικού αντικειμένου

σε προπτυχιακό ή μεταπτυχιακό επίπεδο. Η εξ αποστάσεως διδασκαλία βασίστηκε στο έντυπο υλικό, το οποίο λάμβαναν οι φοιτητές του ΟΥ/UK, το οποίο υποστηριζόταν από ραδιοηλεκτρονικά προγράμματα, που προσφέρονταν από το BBC. Επιπλέον, στο Βρετανικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο για την αντιμετώπιση του φαινομένου της εγκατάλειψης της φοίτησης (drop-outs) εφαρμόστηκε η συμβουλευτική στήριξη (counseling) των φοιτητών με στόχο την ψυχολογική τους υποστήριξη και την υποβοήθησή τους κατά τη διάρκεια των σπουδών τους στο ίδρυμα. Ακόμη, στην περίπτωση του ΟΥ/UK έγινε προσπάθεια να επιτευχθεί μια σημαντική τομή όσον αφορά την ύπαρξη αυστηρών ταξινομήσεων στην επιστημονική γνώση (Bernstein, 1996 και 1998) όπως συνέβαινε στην περίπτωση των παραδοσιακών Βρετανικών πανεπιστημίων, γεγονός που φανερώνεται από την αυστηρή επιστημονική εξειδίκευση των σπουδών τους (λ.χ. Φυσική, Χημεία, Μαθηματικά κλπ.). Πιο συγκεκριμένα στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο το ζήτημα της διαμόρφωσης της μορφωτικής φυσιογνωμίας των φοιτητών αντιμετωπίστηκε με ευρύτητα και ευελιξία. Έτσι, κατά την έναρξη της λειτουργίας του προσφέρθηκαν Θεματικές Ενότητες στους τομείς σπουδών: Κατανόηση των Επιστημών (Understanding Science), Μαθηματικά, Κατανόηση της Κοινωνίας (Understanding Society), Λογοτεχνία και Πολιτισμός (Literature and Culture), και ο φοιτητής μπορούσε να διαμορφώσει το πτυχίο του επιλέγοντας ελεύθερα από τις προσφερόμενες Θ.Ε. στους παραπάνω τομείς. Στα πτυχία του Ανοικτού Πανεπιστημίου δεν δόθηκε το όνομα μιας εξειδικευμένης κατεύθυνσης σπουδών, καθώς ο φοιτητής μπορούσε να διαμορφώσει τη μορφωτική του φυσιογνωμία ανάλογα με τις Θ.Ε. που είχε επιλέξει. Γι' αυτό και τα πτυχία του ΟΥ/UK είχαν το γενικό τίτλο Bachelor of Arts degree.

Εξάλλου, στο ΟΥ/UK έγινε προσπάθεια για το άνοιγμα σε νέες επιστημονικές γνώσεις – ιδέες και απόψεις. Και όπως σημειώνει χαρακτηριστικά ο Young (1998) τα μαθήματα κοινωνιολογικού περιεχομένου στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο συνέβαλλαν τα μέγιστα στην εξάπλωση της «νέας κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης» διότι: α) το 1971 χιλιάδες εκπαιδευτικοί παρακολούθησαν το μάθημα «Σχολείο και Κοινωνία» (School and Society) όπου στα δύο εγχειρίδια μελέτης, που τους δόθηκαν, με τίτλους «Σχολείο και Κοινωνία» και «Σχολειοποίηση και Καπιταλισμός» (Schooling and Capitalism) γινόταν η ανάπτυξη της θεωρίας της «νέας κοινωνιολογίας», β) καθηγητές από άλλα ιδρύματα, που διδάζαν στο ΟΥ/UK ως εξωτερικοί συνεργάτες μερικής απασχόλησης γνώρισαν κι επηρεάστηκαν από τις ιδέες της «νέας κοινωνιολογίας», γεγονός που συνέβαλε στη διάδοσή τους από τους ίδιους και στις δικές τους πανεπιστημιακές σχολές, και γ) τα συγκεκριμένα βιβλία του ΟΥ/UK πωλούνταν σε χαμηλή τιμή στην αγορά. Επιπλέον, μέσα από την ύλη των εγχειριδίων αυτών γινόταν κριτική στο κυρίαρχο ρεύμα του δομολειτουργισμού και το ενδιαφέρον των αναγνωστών μεταφερόταν στην προσέγγιση του περιεχομένου της σχολικής γνώσης (curriculum). Εδώ γινόταν προσπάθεια να αποκαλυφθούν οι διασυνδέσεις μεταξύ της κυρίαρχης ιδεολογίας και της προσπάθειας διαμόρφωσης της γνώσης και των εκπαιδευτικών πρακτικών στο σχολείο, γεγονός που συνεπάγεται την αναπαραγωγή του κοινωνικού συστήματος. Επίσης, μέσα από την ύλη των συγκεκριμένων εγχειριδίων του ΟΥ/UK έρχονταν στο προσκήνιο οι μαρξιστικές ιδέες, που αντιμετωπίζονταν με σκεπτικισμό ή/και αρνητικά από τα παραδοσιακά Βρετανικά πανεπιστήμια (Jennison, 1995).

Η κυβερνητική αλλαγή το 1979 στη Βρετανία με την άνοδο του Συντηρητικού κόμματος στην εξουσία υπό την πρωθυπουργία της Margaret Thatcher οδήγησε το ΟΥ/UK σε κλυδωνισμούς. Κι αυτό διότι οι Συντηρητικοί έβλεπαν το Ανοικτό Πανεπιστήμιο ως ιδεολογικό τους αντίπαλο, καθώς μέσα από τα προγράμματα σπουδών του (curricula) γινόταν κριτική στις κυρίαρχες πολιτικές τους ιδέες (Eagleton, 1991). Έτσι, η Συντηρητική Κυβέρνηση ως πρώτη κίνηση αντίδρασης μείωσε τη χρηματοδότηση του ΟΥ/UK από το κράτος (Christodoulou, 1995). Βέβαια, η πολιτική των οικονομικών περικοπών ασκήθηκε από τους Συντηρητικούς και στα παραδοσιακά Βρετανικά πανεπιστήμια προκειμένου να μειωθεί ο ακαδημαϊκός τους προσανατολισμός και να αναγκαστούν να λειτουργήσουν με όρους της ελεύθερης αγοράς προσαρμοζόμενα στην εξυπηρέτηση των κοινωνικο-οικονομικών αναγκών για τη δημιουργία εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού (Ράσης, 2004). Στη συνέχεια υπήρξε μια έντονη αμφισβήτηση του ΟΥ/UK ως πανεπιστημιακού ιδρύματος τόσο με κατευθυνόμενα δημοσιεύματα στον τύπο όσο και από επίσημους κυβερνητικούς παράγοντες, όπως ο Συντηρητικός Υπουργός Joseph Keith (Christodoulou, 1995). Ωστόσο το Ανοικτό Πανεπιστήμιο άντεξε στις επιθέσεις, που δέχθηκε, διότι είχε καθιερωθεί στη Βρετανική κοινωνία έχοντας μεγάλο αριθμό φοιτητών, ενώ διακρινόταν και για την ποιότητα των προγραμμάτων σπουδών του, κάτι που ήταν αποδεκτό κι από μεγάλο μέρος της ακαδημαϊκής κοινότητας. Επίσης, το ίδρυμα κάλυπτε σημαντικούς μαθησιακούς τομείς, που

ευθυγραμμίζονταν με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Κι εδώ υπήρχε σε μεγάλο βαθμό η εφαρμογή της πολιτικής των Συντηρητικών για την παροχή σπουδών σε σύγχρονους τομείς γνώσεων. Επιπλέον, η λειτουργία του ΟΥ/UK σε περίοδο οικονομικής λιτότητας και παρά τη μείωση της κρατικής επιχορήγησης από τους Συντηρητικούς εμφανίζεται ως συμφέρουσα, έχοντας χαμηλότερο κόστος σε σύγκριση με τα παραδοσιακά πανεπιστήμια λόγω του μεγάλου αριθμού των φοιτητών, που εκπαίδευε (Keegan, 2000).

4. ΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΣΤΟ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Το εκπαιδευτικό υλικό του Ανοικτού Πανεπιστημίου είναι ο βασικότερος πρέσβης της φήμης του. Από το πρώτο διάστημα της ανάπτυξής του και καθώς έδωσε εξ αρχής ιδιαίτερη βαρύτητα στο ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό πακέτο, ανέπτυξε έντυπο διδακτικό υλικό και προγράμματα βίντεο πολύ καλού δείγματος. Επένδυσε σε γνωστούς ακαδημαϊκούς και επιστήμονες με προοδευτικές και σύγχρονες ιδέες, να συντάξουν βιβλία πάνω στα διάφορα ακαδημαϊκά πεδία των προγραμμάτων του. Η τηλεοπτική συνεργασία του με το BBC (British Broadcasting Cooperation) έφερε ποιοτικά αποτελέσματα, καθώς τα συμβατικά πανεπιστήμια δεν είχαν κανένα ανάλογο τύπου υλικό. Με αυτόν τον τρόπο σύντομα απέκτησε μια από τις μεγαλύτερες εκδοτικές πανεπιστημιακές επιχειρήσεις της Βρετανίας.

Οι ομάδες που σχεδίαζαν το διδακτικό ακαδημαϊκό υλικό εργαζόταν για καιρό από κοινού για να δημιουργήσουν μια αποτελεσματική επικοινωνία που θα τους επέτρεπε την ομαδική εργασία και την ποιοτική προσέγγιση στο πεδίο. Οι ομάδες των καθηγητών / δημιουργών μαζί με επιλεγμένους ακαδημαϊκούς άλλων ιδρυμάτων, έχοντας τον απαραίτητο χρόνο, σχεδίασαν και ανέπτυξαν νέου τύπου βιβλία που θα αποτελούσαν με τη σειρά τους ένα σημείο αναφοράς για την ακαδημαϊκή κοινότητα της χώρας. Τα βιβλία αυτά εξ αρχής ήταν κατανοητά στο φοιτητικό πληθυσμό του ιδρύματος, ήταν φιλικά στον αναγνώστη, είχαν στοιχεία αλληλεπίδρασης και είχαν συγγραφεί με μια ενδιαφέρουσα σειριακή μορφή. Επίσης ήταν σύντομα στις ενότητες και τα κεφάλαια, είχαν διαθεματική και διεπιστημονική διάσταση και μια καινοτόμα προσέγγιση πρωτόγνωρη για την Βρετανική ακαδημαϊκή παράδοση. Συχνά η συγγραφική προσέγγιση είχε μια οριζόντια ανάπτυξη και όχι κάθετη, όπως συνηθιζόταν σε ανάλογες περιπτώσεις στη συμβατική εκπαίδευση. Έτσι, με τον τρόπο αυτόν, η σειριακή μορφή συγγραφής είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους αναγνώστες και έναν απόλυτα κατανοητό τρόπο ανάλυσης.

Με την πάροδο των χρόνων το εκπαιδευτικό υλικό του Ανοικτού Πανεπιστημίου έγινε αποδεκτό από πολλούς ακαδημαϊκούς και πολλές φορές χρησιμοποιήθηκε από προγράμματα άλλων συμβατικών πανεπιστημίων. Ταυτόχρονα προσέλκυσε πολλούς αναγνωρισμένους ακαδημαϊκούς στους κόλπους του και ενδυνάμωσε το επιστημονικό το προσωπικό.

5. ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΩΣ ΝΕΟΣ ΜΟΧΛΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟΥ ΑΝΟΙΚΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Το Εργατικό Κόμμα στη Βρετανία και οι θεσμοί που ανέπτυξε με την καθοδήγησή του τα μεταπολεμικά χρόνια στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, άνοιξαν δρόμους ουσιαστικών δημοκρατικών αλλαγών στην εκπαίδευση. Ιδιαίτερα σε μια χώρα όπως η Βρετανία, όπου το εκπαιδευτικό σύστημα όλων των βαθμίδων ήταν κατακερματισμένο και κατά κάποιον τρόπο αντιστοιχούσε στις υπάρχουσες κοινωνικές τάξεις, οι δημοκρατικοί θεσμοί στην παιδεία είχαν ιδιαίτερη βαρύτητα. Σε όλη τη χώρα, τα σχολεία και πανεπιστήμια που απευθύνονταν στην αστική τάξη είχαν διαφορετικό χώρο και ταυτότητα από αυτά, που απευθύνονταν στις ανεπτυγμένες περιοχές το νότου, στις οποίες ήταν έντονα τα στοιχεία της φθίνουσας αριστοκρατίας και της μεγαλοαστικής τάξης (Perry, 1976).

Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στις εκπαιδευτικές αλλαγές των μεταπολεμικών χρόνων ήταν εξαιρετικά σημαντικός. Το κίνημα της «κοινωνικής επέκτασης», της εκπαίδευσης των ενηλίκων, της ανοικτής πρόσβασης και της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης καθόρισε σε μεγάλο βαθμό το χαρακτήρα και την ποιότητα του Ανοικτού Πανεπιστημίου. Δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός ότι το ίδιο το Ανοικτό Πανεπιστήμιο συνδέθηκε με τα διεθνή πολιτικά και κοινωνικά κινήματα, που είχαν εκπαιδευτικούς προσανατολισμούς.

Επίσης, η εικόνα που το ΟΥ/UK είχε δημιουργήσει εξ αρχής, ότι είναι ένα αριστερό πανεπιστήμιο, με την έννοια ότι γνωστοί ακαδημαϊκοί καθηγητές με αριστερό στίγμα και Μαρξιστικές απόψεις, όπως λ.χ. ο Stuart Hall, είχαν αφήσει έντονη τη σφραγίδα τους στο εκπαιδευτικό και ακαδημαϊκό του υλικό, το έφερε πολλές φορές στο επίκεντρο της κριτικής και

του κυβερνητικού ελέγχου. Ως αντιστάθμισμα στα προβλήματα αυτά υπήρξε το γεγονός ότι η αποδοχή του από την βρετανική κοινωνία ήταν μεγάλη, ενώ και τα προγράμματα σπουδών του διακρίνονταν για την υψηλή τους ακαδημαϊκή ποιότητα, γι' αυτό και κατατάχθηκε αξιολογικά μέσα στα πέντε καλύτερα Βρετανικά πανεπιστήμια (Media Relations Office, 2004). Έτσι, δεν πρέπει να μας εκπλήσσει η ανακοίνωση για πρώτη φορά μέσα στο 2006 πως στις προτιμήσεις των φοιτητών το Ανοικτό Πανεπιστήμιο είναι πρώτο στη λίστα από όλα τα Βρετανικά πανεπιστήμια. Και μάλιστα εμφανίζεται ως το ίδρυμα εκείνο, που ικανοποιεί απόλυτα τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες (Sesame, 2006).

Το ΟΥ/UK ταυτόχρονα με την ευρεία αποδοχή του στο εσωτερικό είχε την απόλυτη αποδοχή από την πλευρά ακαδημαϊκών και εκπαιδευτικών φορέων και στο εξωτερικό. Δύο γεγονότα κυριάρχησαν στην θετική του εικόνα από την παγκόσμια χάρτα:

από τη δεκαετία του 1970 και μετά αποτέλεσε το μοντέλο για δεκάδες αντίστοιχα εκπαιδευτικά και ακαδημαϊκά ιδρύματα σε όλες τις ηπείρους

μετά το 1990 δημιούργησε παραρτήματα σε όλη τη Δυτική και την πρώην Ανατολική Ευρώπη (λ.χ. Ρωσία, Βουλγαρία, Πολωνία) αλλά και στην Ασία, με αποτέλεσμα να αναπτυχθούν τα έσοδα του ιδρύματος και να καταστεί γρήγορα κερδοφόρο.

Σε γενικές γραμμές οι καινοτομίες του ΟΥ/UK ήταν μοναδικές και επηρέασαν όλο το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας. Το ενδιαφέρον όμως δεν είναι στην ποσοτική διάσταση των καινοτομιών, αλλά στις ποιοτικές επιλογές που συντελέστηκαν όλα αυτά τα χρόνια. Τα παραρτήματα εντός και εκτός της χώρας, τα ερευνητικά κέντρα, τα τεχνολογικά ινστιτούτα, τα κέντρα τεκμηρίωσης, οι βιβλιοθήκες και ο ανθρώπινος παράγοντας που δημιούργησε αυτή τη δυναμική, έδωσε εξαιρετικά παραδείγματα τεχνολογικών και οργανωτικών καινοτομιών και ποιοτικής και ερευνητικής εργασίας. Η βιομηχανία ανάπτυξης εκπαιδευτικών βίντεο σε συνεργασία με το BBC, η ανάπτυξη του Πανεπιστημίου των Ηνωμένων Εθνών μέσα στους κόλπους του ΟΥ/UK (σήμερα πλέον βρίσκεται στο Τόκιο της Ιαπωνίας), ταυτόχρονα με τα προαναφερθέντα, έδωσε κίνητρα σε γνωστούς επιστήμονες και ακαδημαϊκούς να εμπλακούν με το ΟΥ/UK και να δώσουν μια πνοή προόδου, ανάπτυξης και κύρους. Το επιστέγασμα αυτών των δυναμικών φάνηκε σύντομα στις επιλογές άλλων πανεπιστημίων να χρησιμοποιούν το εκπαιδευτικό υλικό του ΟΥ/UK και στο γεγονός ότι το ίδιο συγκέντρωσε στις επιστημονικές του ομάδες την αφρόκρεμα της ακαδημαϊκής κοινότητας.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ανάλυση που προηγήθηκε καταλήγουμε στα ακόλουθα συμπεράσματα:

Για την ίδρυση του ΟΥ/UK στα 1969 η πολιτική διάσταση υπήρξε κυρίαρχη, καθώς θεμελιώθηκε με πρωτοβουλία του Εργατικού κόμματος και χαρακτηρίστηκε ως το «μεγαλύτερο εκπαιδευτικό δημοκρατικό πείραμα του 20^{ου} αιώνα». Το γεγονός αυτό προκάλεσε έντονες αντιδράσεις από την πλευρά της αντιπολίτευσης και του τύπου. Ωστόσο εδώ εφαρμόστηκαν παλαιότερες και σύγχρονες ιδέες σχετικά με την αξιοποίηση της υπάρχουσας τεχνολογίας στη Βρετανική εκπαίδευση και την παροχή περισσότερων εκπαιδευτικών ευκαιριών στους πολίτες.

Με την ίδρυση του ΟΥ/UK έγινε προσπάθεια να προωθηθούν στην πράξη τα κυρίαρχα εκπαιδευτικά ιδεολογικά ρεύματα της δεκαετίας του 1960 (ισότητα ευκαιριών, θεωρία ανθρώπινου κεφαλαίου) και οι ιδέες της ισότητας των πολιτών στη μόρφωση, της ανοικτότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην κοινωνία και της ανοικτότητας στις νέες επιστημονικές απόψεις, όπως συνέβηκε με την περίπτωση της «νέας κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης», που εντάχθηκε στην ύλη των μαθημάτων του.

Η προώθηση, κατά τη δεκαετία του 1970, ριζοσπαστικών κοινωνιολογικών απόψεων από τα προγράμματα σπουδών του ΟΥ/UK, που αποτέλεσαν και κριτική στον κυρίαρχο δομολειτουργικό προσανατολισμό της εκπαίδευσης, έφεραν το ίδρυμα σε αντιπαράθεση με τη Συντηρητική κυβέρνηση της Θάσερ. Ωστόσο το ΟΥ/UK συνέχισε να αναπτύσσεται εκφράζοντας μέσα από την προσπάθεια επέκτασής του στο εξωτερικό μια «ιμπεριαλιστική» διάσταση, ανάλογη με αυτή που αναπτύσσουν και άλλα συμβατικά Βρετανικά πανεπιστήμια. Κάτι, που γίνεται αντιληπτό από τη δημιουργία Κέντρων Σπουδών τόσο στις πρώην Βρετανικές αποικίες όσο και στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες, όπως Ρωσία και Βουλγαρία. Βέβαια, η βασική διαφορά του ΟΥ/UK από τα άλλα ιδρύματα έγκειται στο γεγονός ότι η εφαρμογή της 'έξ αποστάσεως εκπαίδευσης' αποτέλεσε και την κινητήρια δύναμη στην επέκτασή του σε άλλες περιοχές του κόσμου.

Με την ίδρυση και ανάπτυξη του ΟΥ/UK δημιουργείται ένα ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό μοντέλο, το οποίο κυριαρχεί μέχρι και σήμερα ως σημείο αναφοράς για ανάλογα εκπαιδευτικά

ιδρύματα. Οι σύγχρονες προοδευτικές εκπαιδευτικές επιλογές του το χαρακτηρίζουν εξ αρχής, με αποτέλεσμα από μόνο του να αποτελεί σημείο εξαιρετικού ερευνητικού ενδιαφέροντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Bell, R. & Tight, M. (1993) *Open Universities: A British Tradition?* (Buckingham, SHRE and Open University Press).
- Bernstein, B. (1996) *Pedagogy, symbolic control and identity: theory, research, critique* (London, Taylor and Francis).
- Bernstein, B. (1998) Παιδαγωγική, Ταυτότητες, Σύνορα: Μιλώντας για μια θεωρία του συμβολικού ελέγχου. Συνέντευξη που πήρε ο Ιωσήφ Σολομών από τον Basil Bernstein, *Σύγχρονα Θέματα*, 66, 125-134.
- Blackledge, D. & Hunt, B. (2000) *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης* / Μτφρ. Μ. Δεληγιάννη (Αθήνα, Μεταίχμιο).
- British Information Services – BIS (1973) *Universities in Britain* (London, Central Office of Information).
- Centre for Contemporary Cultural Studies, University of Birmingham (1981) *Unpopular Education: Schooling and Social Democracy in England since 1944* (London, Hutchinson).
- Christodoulou, A. (1995) Walter laid into her something “orrible”, in: T. Dalgleish (Ed.) *Lifting it off the Page: An Oral Portrait of OU People* (Milton Keynes, The Open University).
- Eagleton, T. (1991) *Ideology: An Introduction* (London, Verso).
- Ferguson, J. (1975) *The Open University from Within* (London, University of London Press LTD).
- Filippakou, O. (2005) Ideology, Knowledge and Learning in Open Universities: The UK and Greece as Representative Case Studies, in: A. Lionarakis (Ed.) *3rd International Conference on Open and Distance Learning: Applications of Pedagogy and Technology*. Hellenic Open University & Hellenic Network of Open and Distance Education. 11-13 November 2005. Patra, Greece (Αθήνα, Προπομπός).
- Floud, J., Halsey, A.H. & Martin, F. (1957) *Social Class and Educational Opportunity* (London, Heinemann).
- Φραγκουδάκη, Α. (1985) *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης* (Αθήνα, Παπαζήση).
- Giddens, A. (1984) *The Constitution of Society* (Cambridge, Polity Press).
- Giddens, A. (1986) *Sociology. A brief but critical introduction* (London, Macmillan).
- Giddens, A. (1997) *Sociology* (Cambridge, Polity Press).
- Giroux, H. (1983) Theories of Reproduction and Resistance in the New Sociology of Education: A Critical Analysis, *Harvard Educational Review*, 53 (3), 257-293.
- Glass, D. (1954) *Social Mobility in Britain* (London, Routledge and Kegan Paul).
- Gorbutt, D. (1970) *Subject choice and the “swing from science” a sociological critique*. MA Thesis (London, University of London).
- Καζαμιάς, Α. (1992) Η παγκόσμια κρίση στην εκπαίδευση: Εννοιολογικές Διασαφήσεις και Προβληματισμοί, στο: Ι. Πυργιωτάκης & Ι. Κανάκης (Επιμ.) *Παγκόσμια Κρίση στην Εκπαίδευση* (Αθήνα, Γρηγόρης).
- Karabel, J. & Halsey, A.H. (1977) *Power and Ideology in Education* (N.Y., Oxford University Press).
- Keegan, D. (2000) *Οι Βασικές Αρχές της Ανοικτής και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης* / Μτφρ. Αλ. Μελίστα (Αθήνα, Μεταίχμιο).
- Keegan, D. & Rumble, G. (1982) Distance teaching at university level, in: G. Rumble and K. Harry (Eds). *The Distance Teaching Universities* (London, Croom Helm).
- Κουσουράκης, Γ. & Παναγιωτακόπουλος, Χ. (2000) Η «Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση» στο σύγχρονο κόσμο: Ιστορική – Κοινωνιολογική Προσέγγιση, *Νέα Παιδεία*, 94, 13-26.
- Kuebart, F. (1987) Αγγλία / Μτφρ. Δ.Ι. Θωϊδης, στο: *Ευρωπαϊκά συστήματα στην Ευρώπη* (Θεσσαλονίκη, Κυριακίδης).
- Jennison, K. (1995) Hither and yon, in: T. Dalgleish (Ed.) *Lifting it off the Page: An Oral Portrait of OU People* (Milton Keynes, The Open University).
- Λιοναράκης, Α. (1998) Ιδρύματα Ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, στο: Δ. Βεργίδης, Α. Λιοναράκης, Α. Λυκουργιώτης, Β. Μακράκης, Χ. Ματραλής. *Ανοικτή και εξ*

- Αποστάσεως Εκπαίδευση. Θεσμοί και λειτουργίες, τομ. Α' (Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο).
- MacArthur, B. (1974) An interim history of the Open University, in: J. Tunstall (Ed.) *The Open University Opens* (London, Routledge).
- Media Relations Office (2004). *The Open University retains top five ranking for teaching quality*. News release (London, The Open University).
- Perry, W. (1976) *Open University: A personal account by the first Vice-Chancellor* (Milton Keynes, The Open University Press).
- Ράσης, Σ.Π. (2004) *Τα Πανεπιστήμια Χθες και Σήμερα. Συμβολή στην Ιστορία της Εκπαίδευσης: Η Αγγλοσαξωνική Εμπειρία* (Αθήνα, Παπαζήση).
- Rumble, G. & Harry, K. (1982) *The Distance Teaching Universities* (London, Croom Helm).
- Schultz, T. (1961) Investment in human capital, *American Economic Review*, 51, 1-17.
- Sesame (2006). *OU top again* [online]. Available: <http://www3.open.ac.uk/sesame/index.aspx> (πρόσβαση στις 02/09/06).
- Shelton, J. (2001) 1971: U.K. Open University opens its doors, in: D. Schugurensky (Ed.) *History of Education: Selected Moments of the 20th Century* [online]. Available: http://fcis.oise.utoronto.ca/~daniel_schugurensky/assignment1/1971ukou.html (πρόσβαση στις 3-4-2006).
- Walter, P. (1976) *Open University – a personal account by the first Vice-Chancellor* (London, The Open University Press).
- Weber, M. (1964) *The Theory of Social and Economic Organisation* (New York, Free Press).
- Woodley, A. (1979) How open is open? Paper prepared for the *Annual Conference of the Society for Research into Higher Education*, Brighton Polytechnic, 19-20 December 1979.
- Young, M.F.D. (1998) *The Curriculum of the Future: From the “new sociology of education” to a critical theory of learning* (London, Falmer Press).